

**ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ГАЛУЗИ
ТВАРИННИЦТВА**

В. П. СЛАВОВ,
доктор сільськогосподарських наук,
В. О. ПАТАРІДЗЕ,
кандидат філософських наук,
Житомирський національний
агроекологічний університет
О. В. РУДЕНЬ
Науково-дослідний центр
"Сумиагропромпродуктивність"

Наведено динаміку виробництва і споживання населенням продукції тваринництва на державному і регіональному рівнях. Проаналізовано стан розвитку тваринництва в Україні та Сумській області, доведено необхідність відродження галузі як регіону, так і України в цілому.

Постановка проблеми. Рівень розвитку, продуктивності, ефективності, екологічності функціонування сфери виробництва харчових продуктів – один з головних чинників науково-соціальних досягнень людства. Харчові продукти нічим не можна замінити, і вони належать до національних багатств людської цивілізації. Забезпечення людства продовольством – глобальна проблема, значущість якої з часом не зменшується. Це вимагає посиленої уваги до продовольчої безпеки, адже лише та країна, що гарантує забезпечення свого населення харчовими продуктами, здатна проводити незалежну політику.

Для України проблема продовольчої безпеки за останні 20 років набула критичного значення. Демографічна ситуація в країні в цілому і окремих регіонах віддзеркалює ситуацію з продовольчим забезпеченням населення, а також станом продуктивності агропромислового комплексу. Життєдіяльність людини, функціонування її організму як живої саморегулюючої системи залежить від достатності надходження поживних речовин. Відновлення "зношених" тканин, рух, секреція, підтримання температури та інші процеси потребують як пластичного матеріалу, так і енергетичного забезпечення. Тобто в основі всіх процесів лежить раціональне харчування.

Раціональне харчування – це таке харчування, яке повністю задовольняє потреби організму в енергії, пластичних, регуляторних чинниках на рівні, що забезпечує діяльність усіх органів і систем, їх адаптацію до різноманітних умов зовнішнього середовища і дозволяє виконувати біологічні й соціальні функції [1]. Одним з найбільш важливих компонентів живлення є білки. Вони необхідні для росту, оновлення, розмноження, для розумової діяльності. Особливе значення має вміст повноцінних білків у раціоні дітей, підлітків, вагітних жінок, молодих людей. До найбільш повноцінних відносяться білки, жири та мінеральні речовини тваринного походження. За повноцінністю вони розподіляються так: яйця – молоко – м'ясо – риба. Білки тваринного походження порівняно з рослинними засвоюються краще. В раціоні людини кількість білку може бути від 1 до 2 г на 1 кг маси тіла. Тваринні жири складаються в основному з насичених жирних кислот,

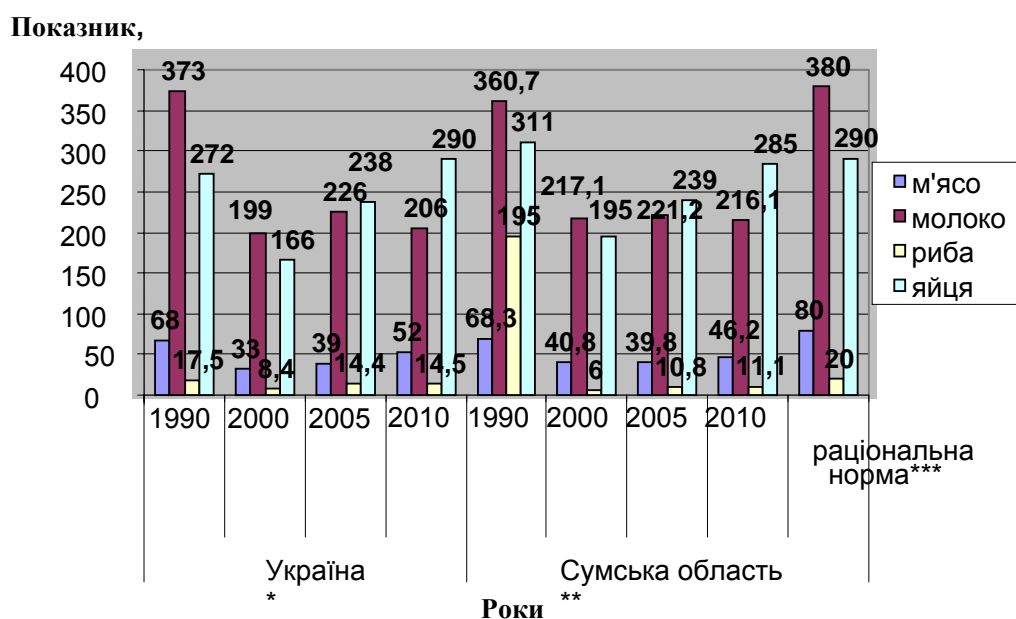
рослинні – ненасичених. Вважається, що в раціоні здорової людини жири повинні займати 30 – 35% загальної калорійності, з них – 75 – 80% – тваринні жири і 20 –25% – рослинні.

З огляду на вищенаведене, постійний моніторинг стану розвитку галузі тваринництва і споживання населенням продуктів тваринного походження є актуальною проблемою на державному і регіональному рівнях.

Мета статті – проаналізувати сучасний стан розвитку галузі тваринництва на державному і регіональному рівнях і визначити рівень забезпечення продуктами тваринництва населення відповідно до вимог раціонального харчування.

Викладення основного матеріалу. Узагальнюючим інтегрованим показником продовольчого забезпечення і продовольчої безпеки регіону, як і держави в цілому, є споживання харчових продуктів, у тому числі тваринного походження, однією особою порівняно з раціональними нормами. Відношення фактичного середньодушового споживання основних харчових продуктів до раціональних норм називають критерієм достатності або дефіцитом продовольчого споживання [2].

Порівняльний аналіз динаміки споживання продуктів тваринництва і відповідність його чинним раціональним нормам в Україні та в Сумській області наведено на рисунку. Зазначені дані свідчать, що у 2010 р. порівняно з 1990 р споживання м'яса і м'ясопродуктів в цілому по Україні зменшилось з 68 до 52 кг, а в Сумській області – з 68, 2 до 46, молока і молокопродуктів від 373 до 206 кг, а в Сумській області від 360,7 до 216,1 кг, яєць від 272 до 290 шт. і від 311 до 285 шт. відповідно, риби і рибопродуктів від 17,5 до 14,5 кг, а в Сумській області – від 19,6 до 11,1 кг. Порівнюючи показники споживання з раціональними нормами, слід зазначити їх невідповідність. Тобто в середньому кожний пересічний громадянин України не забезпечений тваринними продуктами на державному і регіональному рівні.

Середньорічне споживання населенням продуктів тваринництва (на особу на рік, кг)*
Джерело: * [3, С. 416], * [4], *** [5, С. 26].

За період, який аналізується, знизився не тільки рівень середньодушового споживання харчових продуктів тваринного походження, а й рівень якості харчування (табл. 1). За енергетичним критерієм споживання, він відповідає нормам раціонального харчування. За компонентним критерієм, споживання протеїну, жиру та інших елементів не відповідає нормам на державному рівні.

**Середньодобове споживання поживних речовин у складі харчових продуктів
з розрахунку на одну особу за роками**

	Україна*				Сумська область**				Норми України
	1990	2000	2005	2010	1990	2000	2005	2010	
Калорійність всього, Ккал	3597	2661	2910	2993	3453	3365	3665	3490	2800 – 3300
у тому числі рослинного походження	2572	2050	2183	2193	-	-	-	-	-
тваринного	1025	611	733	805	-	-	-	-	-
Протеїн, г	105	73,4	79,7	81	66	87	91	94	80 – 100
у тому числі рослинний	53	47	47	45	-	-	-	-	-
тваринний	52	27	33	35	-	-	-	-	-
Жири, г	124	72	90	100	105	129	151	159	80 – 100
у тому числі рослинні	41	30	41	44	-	-	-	-	-
тваринні	83	42	49	56	-	-	-	-	-

Джерело: * [6, С. 148], ** [5].

Біологічна цінність поживних речовин рослинного і тваринного походження не однакова. Білок рослинного і тваринного походження засвоюється організмом людини по-різному. Амінокислоти з тваринного білка засвоюються на 90%, з рослинного – на 60 – 80%, що при тривалому споживанні рослинного білка може призвести до дисбалансу амінокислот. Наведені в табл. 1 дані наочно ілюструють порушення структури споживання елементів живлення, їх невідповідність нормативам. Основну частину калорій населення споживає з продукцією рослинного походження (картопля, хліб і хлібобулочні вироби) і тільки 26% добового раціону забезпечується за рахунок споживання продукції тваринного походження, що вдвічі нижче від порогової норми (55%).

Ефективне аграрне виробництво в цілому і галузь тваринництва зокрема є основою забезпечення населення продуктами тваринного походження в достатній кількості та різного асортименту. Сучасне тваринництво в Україні знаходиться в кризовому стані, що пов'язано насамперед з особливостями перехідного періоду, незавершеністю ринкових трансформацій аграрного сектора, прорахунками і недоліками, що мають місце в ході цих трансформацій.

Кризові явища в галузі тваринництва – один із системних чинників гальмування розвитку аграрного виробництва. За останні 20 років відбулося скорочення поголів'я худоби і птиці як на державному, так і регіональному рівнях (табл. 2). Поголів'я великої рогатої худоби зменшилося в 5,1 раза, корів – в 3,2, свиней – в 2,4, овець – в 4,9, птиці – в 1,2 раза. За цей період змінилася структура утримання худоби. У 1990 р. 85,6% ВРХ утримували сільськогосподарські підприємства і 14,4% – господарства населення, в тому числі корів – 73,9 і 26,1% відповідно.

Нині 66% великої рогатої худоби утримується в господарствах населення і лише 34% – на сільськогосподарських підприємствах, а корів – 77,6 і 22,4% відповідно. Аналогічна ситуація і по інших видах тварин, у тому числі і в Сумській області, тобто на регіональному рівні.

**Поголів'я худоби та птиці за критеріями господарств за роками
(на кінець року, тис. голів)**

	Україна*				Сумська область**, тис. гол. (на початок року)			
	1990	2000	2005	2010	1991	2000	2005	2010
<i>Господарства усіх категорій</i>								
Велика рогата худоба	24623	9424	6514	4494	929,3	438,0	295,4	178,1
у тому числі корови	8378	4958	3635	2631	3508	219,5	165,4	104,8
Свині	19427	7652	7053	7960	837,7	394,8	251,3	199,3
Вівці та кози	8419	1875	1630	1732	263,1	55,2	47,5	40,1
Птиця, млн гол.	246,1	123,7	162,0	203,8	7200,0	3296,2	4012,7	3510,0
<i>Сільськогосподарські підприємства включаючи фермерські</i>								
Велика рогата худоба	21083	5037	2492	1526	847,0	344,0	187,9	107,1
у тому числі корови	6192	1851	866	589	281,0	134,4	72,8	42,6
Свині	14071	2414	2602	3625	604,9	169,6	74,4	74,2
Вівці та кози	7166	413	271	299	227,4	11,5	6,0	8,2
Птиця, млн голів	133,0	25,3	66,6	110,5	3000,0	699,2	678,4	372,6
<i>У тому числі фермерські господарства</i>								
Велика рогата худоба	0	102	110	95	0,0	од	3,0	4,9
У тому числі корови	0	36	38	37	0,0	0,0	1,2	2,1
Свині	0	54	150	295	0,0	0,2	0,9	1,9
Вівці та кози	0	6	33	58	0,0	0,0	0,7	1,4
Птиця, млн гол.	0,0	0,1	1,1	29	0,0	3,0	0	од
<i>Господарства населення</i>								
Велика рогата худоба	3540	4387	4022	2968	82,3	94,0	107,5	76,4
У тому числі корови	2186	3107	2769	2042	69,8	85,1	92,6	62,2
Свині	5356	5238	4451	4335	238,2	225,2	176,9	125,1
Вівці та кози	1253	1462	1359	1433	35,7	43,7	41,5	31,9
Птиця, млн гол.	113,1	98,4	95,4	93,3	4200,0	2597,0	3334,3	3137,4

*Джерело: * [3, С. 174], ** [7].*

Скорочення поголів'я худоби та птиці коригує динаміку обсягів виробництва основних видів продукції тваринництва в 1990 – 2010 рр. Про це свідчать дані, наведені в табл. 3. Виробництво молока в Україні за останні 20 років зменшилося в 2,2 раза, м'яса – в 2,1, в тому числі яловичини і телятини – в 4,4, свинини – в 2,5 раза. Виробництво м'яса птиці зросло в 1,3 раза, збільшилося виробництво яєць.

Виробництво основних видів продукції тваринництва за роками

	Україна*				Сумська область**			
	1990	2000	2005	2010	1990	2000	2005	2010
М'ясо (у забійній масі), тис. т	4358	1663	1597,0	2059,0	153,6	67,5	56,4	40,4
У тому числі:								
яловичина і телятина	1896	754	562	428	68,1	33,6	27,8	17,2
свинина	1576	676	494	631	64,3	27,3	19,8	12,3
в'ясо птиці	708	193	497	954	18,4	5,3	7,0	9,0
молоко, млн т	24,5	12,7	13,7	11,2	1024,7	476,6	498,2	430,5
яйця, млн шт.	16287	8809	13046	17052	532,2	284,7	371,6	267,0
вовна, тис. т	29,8	3,4	3,2	4,2	0,703	0,045	0,031	0,037

Джерело: [3, С. 177], ** [4].

У 1990 – 2010 рр. в Сумській області відбулося падіння обсягів виробництва м'яса, яловичини і телятини в чотири рази, свинини – більш ніж у п'ять разів, м'яса птиці – більш ніж у два рази, молока – в два з половиною рази, яєць – майже в два рази.

Висновки. Тваринництво перестало задовольняти потреби населення в молочно-м'ясних продуктах харчування. Галузь перетворилася в конкурентонеспроможну і нерентабельну.

Основну частину продукції тваринництва виробляють дрібні селянські господарства, які не мають можливості застосовувати інноваційні технології, що призводить до низької якості продукції та невідповідності її нормам санітарної безпеки.

Зменшення обсягів виробництва тваринницької продукції відповідно зумовило скорочення її частки в загальному виробництві сільськогосподарської продукції.

Показник споживання продуктів тваринного походження є одним з основних при характеристиці рівня життя населення в країні та її регіонах. Незважаючи на позитивну динаміку зростання споживання продукції тваринництва, не досягнуто рівня раціональних норм, що потребує відродження галузі тваринництва і нарощування обсягів виробництва та споживання тваринницької продукції.

Список літератури

1. Анохина Г.А. Рациональное питание // Medicus Amicus., № 6. – 2006. – с. 3.
2. Пасхавер Б. Сучасний стан продовольчої безпеки//Економіка України, № 4. – 2006. – с. 43 – 50.
3. Державна служба статистики України. Статистичний щорічник України за 2010 р. – К.: ТОВ "Август. Трейд", 2011.
4. Статистичний щорічник Сумської області за 2010 р. – Суми, 2011 р.
5. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України/ Собкевич О. В., Русак В. М., Юрченко А. Д., Скороход В. О. – К.: НІСД, 2011. – 39 с.
6. Державний комітет статистики України. Сільське господарство України, 2008.
7. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) [Присяжнюк М. В., Зубець М. В., Саблук П. Т. та ін.] за ред. М. В. Присяжнюка, М. В. Зубця, П. Т. Саблука, В. Я. Месель, М. М. Федорова. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011 – 1008 с.

Продовольственная безопасность в контексте развития отрасли животноводства

В. П. Славов,
доктор сельскохозяйственных наук,
В. О. Патаридзе,
кандидат философских наук
Житомирский национальный агроэкологический университет,
О. В. Рудень
Научно-исследовательский центр
"Сумыагропромпродуктивность"

Приведена динамика производства и потребления населением продукции животноводства на государственном и региональном уровнях. Дан сравнительный анализ состояния развития животноводства в Украине и Сумской области, обоснована необходимость возрождения отрасли животноводства как в регионах, так и в Украине в целом.

V. Slavov,
V. Pataridze,
O. Ruden

The paper presents the dynamics of production and consumption of animal produce both at the national and regional levels. The author presents a comparative analysis of the present-day state and development of animal husbandry in Ukraine and Sumy oblast and substantiates the necessity of reviving branch in Ukraine in general and in the regions in particular.